

Teleki Júlia

A CSUROGI MAGYAROK MEGHURCOLTATÁSA

VALLOMÁS EGY ÖNÉRZET SZÜLETÉSÉRŐL

Mit is jelent *csurogi magyarnak* lenni? Ebben a két szóban benne van az özvegység, az árvaság, a megaláztatás, a meghurcoltatás, a száműzetés.

Sokat hallottunk az 1942-es hideg napokról, annál kevesebbet az 1944-es véres megtorlásokról. Éppen ezért most röviden a túlélők szemével szeretnék rámutatni a megtorlások kegyetlen időszakára.

1944 őszén Vajdaság-szerzte végigsöpört a bosszú, a nemzetgyűlölet. Csurogot sem kerülte el, sőt talán itt tetőzött. 1944 októberében bejöttek a partizánok, és október végén összeszedték az életerős magyar férfiak többségét a helybeli szerb lakosok segítségével. Két hét megaláztatás és kínzás után kivégezték őket. Tíz hónapos voltam, mikor elvitték édesapámat, és soha többé nem jött vissza. Kivégezték. Két hétig a nővérem hordta neki az ebédet a többi magyar gyerekekkel együtt, mivel az asszonyoknak kocsival, lóval dolgozni kellett a szerb gazdáknál. Persze térítés nélkül. Mikor utoljára vitte az ebédet, azt mondták neki, hogy apád már nem éhes.

A nővérem látta, amint kocsik hagyják el a községháza udvarát, a kocsikról emberek keze-lába lógott. A kocsik aljából csorgott a vér. A nővérem akkor volt 13 éves. A szörnyű látvány máig az emlékezetében él. A halottakat a falu szélén lévő sintérgödörben földelték el. A halotthordók vallomása szerint kb. 3000 magyart temettek ott el, ugyanis oda hordták a környékről is az ártatlanul kivégzett magyarokat.

Sajnos a bosszú, a nemzetgyűlölet túl nagy volt. Egyre többször hallatszott a falubeli szerbek körében, hogy nem akarnak a magyarokkal együtt élni. 1945. január 23-án Tito beleegyezésével kiűzték otthonukból a csurogi magyarokat.

A reggeli órákban bejött hozzánk egy szerb fiú puskával a kezében és arra kényszerített bennünket, hogy öt perc alatt hagyjuk el a házat, mert különben mindannyiunkat lelövöldöz. Édesanyám amit tudott, öszszepakolt, élelmet és meleg ruhákat, a bátyám befogta a lovakat, majd pokrócba csavarva édesanyám felrakott bennünket a kocsira, mivel öltöztetni már nem volt idő. Azonban két sarok után lezavartak a kocsiról, a kocsit elhajtották, és mi ott maradtunk élelem és meleg ruha nélkül. Az utcából kis batyukkal a kezükben ballagtak a megrémült magyarok. Öregek asszonyok és gyerekek, utánuk puskával a partizánok. A piacra terelték a népet. Itt mindent elszedtek tőlük. Pénzt, iratokat, arany ékszereket. Aki nem adta a fülbevalóját, annak kitépték a füléből. Már

esteledett, mikor az átfázott, megrémült magyarokat elindították Járek [Bački Jarak] felé. A kisbabás családok egy részét tehervagonokba rakták, a többiek pedig gyalog indultak el. Nagyon hideg volt. Térdig ért a hó, és mínusz húsz fok körüli volt a hőmérséklet. Aki nem tudott menni, azt puskával verték. Az asszonyok és gyerekek sírtak. A könnycsepp ráfagyott az arcukra. Sokuknak megfagyott a lába. Az első áldozat, Járek felé, egy háromhónapos kisbaba volt, aki megfagyott édesanyja karján. A Zsablyán áthaladó, megdermedt, elcsigázott menetet a zsablyai szerb lakosok leköpdözték, megdobálták és halált kiáltottak rájuk. A magyar lakosok pedig könnyes szemmel nézték őket, volt aki pokrócot adott a megdermedt embereknek. Nem sejtve azt, hogy egy hét múlva rájuk is ugyanez a sors vár.

Másnap hajnalban ért a meggyötört, megalázott menet Járekra.

Járek német falu volt, amelyből a partizánok koncentrációs tábor hoztak létre. Itt 25–30 embert raktak egy szobába, nem nézve azt, hogy a családtagok együtt vannak-e. A szobákban szalma volt leterítve, tele tetvekkel. Másnap mindenki megalázva, szégyenkezve vakaródzott a tetvektől, a partizánok pedig nevettek. Egy hét után megérkeztek a zsablyai magyarok, elmondták, hogy Csurogon a szerb lakosok kifosztották a magyar házakat. Tavasszal megérkeztek az otthonukból kiűzött mozsori magyarok is.

Keserű sors várt a tábor lakóira. Kukoricát daráltak csutkástól, azt főzték só nélkül, és azzal etették az embereket, mint az állatokat. Nagyon sokan megbetegedtek és meghaltak. Közöttük nagyon sok kisgyermek. Egy partizán nő volt a parancsnok, aki lóháton járt és verte a tábor lakóit, mondván, hogy mindennap legalább száz embernek meg kellene halni, akkor az életben maradotoknak jobb bánásmódban lenne részük.

A halottakat kocsira rakták, volt, aki még élt, mikor elvitték, és a német kripták valamelyikébe dobták. Mikor a kripták megteltek, a halottakat lerakták a földre, és mésszel leöntötték. A halottakat elkísérni és gyászolni nem volt szabad.

A háború után Jugoszlávia Nemzeti Felszabadító Bizottságának adatai szerint a járeki táborban 3632 magyar sínylődött. (Adat dr. Mézáros Sándor *Holtta nyilvánítva* c. könyvéből.)

Öt kegyetlen hónap után Járekról Gajdóbrára vittek bennünket. Itt, aki meghalt, annak már deszkából ládát készítettek, és abban temették el. A bánásmód valamivel emberibb volt, legalább a halottak részére.

Végül 1945 szeptember derekán papírral a kezükben szabadon engedték a tábor lakóit. A papíron az állt, hogy bárhova mehetnek, Csurog, Zsablya és Mozsor kivételével. Ezt a döntést az akkori vajdasági elnökség hozta meg a belügyi szervek javaslatára. (A papír pecséttel és aláírással ellátva.)

Így váltak földönfutókká a meggyötört, megalázott, megkínzott, kifosztott magyarok, egy szál ruhában, papírral a kezükben. Közöttük

özvegy édesanyám is negyedmagával. A házainkban azóta is mások laknak, a földjeinket mások szántják. 1946 februárjában a zsablyai járási bíróság döntést hozott, hogy alkalmazni kell a kimondott kollektív bűnöség elvét a csurogi, zsablyai magyarokkal szemben.

Ezzel a döntéssel osztották vagy adták el a magyarok házait és földjeit. Az ingóságukat addig már elrabolták, széthúzták. Ez a dokumentum is pecséttel, aláírással ellátva.

A kegyetlen poklot túlélő, hontalanná vált magyarok szétszóródtak a világban. Oda mentek, ahol a munkájukért befogadták őket.

Az átélt szörnyűségekre nem emlékezhetek, hisz nagyon kicsi voltam, azonban édesanyám nagyon sokat beszélt azokról. Édesapám hiánya, a koncentrációs táborban eltöltött idő, ahol nagyon megbetegedtem, és az utolsó kenetet is rám adták, a szegénység, a hontalanság végigkísért egész életemen. Ezért már gyerekkoromban megértettem, hogy miért nincs apám és miért sír és dolgozik annyit édesanyám, és miért kell mindig másik házban lakni, miért nincs ágyam, mint más gyerekeknek. Éreztem, hogy borzasztó nagy igazságtalanság történt velünk.

Később még szomorúbbá tett, hogy mást tanítottak az iskolában, és mást az édesanyám.

Azóta sok idő elmúlt. Az ártatlanul kivégzett magyaroknak még a mai napig nincs fejfájuk, a sírhelyüket lassan belepi a szemét, amit a környék lakói hordanak rájuk.

Vártam, hogy a történészek feldolgozzák, mi is történt 1944-ben, de sajnos ezt nem tették. Ezért magam kezdtem kutatni a csurogi túlélők után, és a vallomásaikat leírtam. A lelki szemeim előtt, mint egy film, úgy peregnek le édesanyám szavai és a túlélők vallomásai. Beigazolódott, hogy nem mindig az az igazság, amit a győztesek írnak, hanem az, amit a túlélők elmondanak. Bárhol éltek a túlélők, a vallomásuk egy és ugyanaz volt.

1994-ben a szomorú esemény ötvenedik évfordulója alkalmából mint tartományi képviselő engedélyt kértem, hogy megemlékezhessünk Csurogon a sintérgödörnél az ártatlanul kivégzett magyarokról. Engedélyt persze nem kaptam. Mégis elmentünk.

Először tettük le virágainkat, gyújtottunk gyertyát és ötven év után először helyeztük el az első fakeresztet, melyen csak ez állt: **ÉDESAPÁINKNAK 1944–1994.**

Szomorú szívvel néztük a fűvel benőtt gödröket, dombokat. Azt az érzést nem lehet leírni. Mindenki sírt, és azt hiszem, mindenkinek egy volt a gondolata: soha többé ne ismétlődjön meg. Talán épp azon a helyen, ahol álltam, vagy ahol végigmentem, ott nyugodott édesapám, vagyis csak nyugodott volna, *hisz szemtanúk szerint az ötvenes évek elején a csontokat egy éjszaka leple alatt kiásták és kamionokkal elvitték a kúlai bőrgyárba.* A szemtanú a sintérgödör melletti téglagyárban dolgozott, hallotta a kamionok zúgását és reggel látta az üres gödröket, a

gödrök mentén koponyákat, kéz- és lábszárcsontokat. Tehát még a halottakon is genocídiumot hajtottak végre.

1996-ban az összegyűjtött vallomásokból, dokumentumokból könyvet írtam. A könyv kiadását köszönhetem Keszég Károlynak, a Napló szerkesztőjének, Utasi Jenő atyának, aki kiadta, Balla Lajos Lacinak, aki vállalta a szerkesztését, valamint Matuska Mártonnak, aki a könyvem recenzense volt. Ugyanis a Fórum Kiadó nem volt hajlandó kiadni. A könyv címe: VISSZATEKINTÉS A MÚLTBA.

Az adatokat nagyon nehéz volt összegyűjteni, az emberek féltek beszélni, ha mégis beszéltek, akkor sokan arra kértek, hogy ne írjam le a nevüket. Ezt én tiszteletben is tartottam. Az áldozatok hozzátartozói még a máj napig is félnek, a gyilkosok pedig büntetlenül éltek vagy éltek életüket.

1999-ben megjelent a könyvem bővített kiadása, amelyben a csurogi áldozatok és vallomások mellett megemlékezek a szablyai és mozsori megtorlásokról és az áldozatokról is.

A könyv címe: KERESSEM AZ APÁM SÍRJÁT

A könyvben megtalálható az áldozatok azon névsora, amit eddig sikerült összegyűjteni.

Csurogról 550 magyar áldozat.

Zsablyáról 254 magyar áldozat.

Mozsorról 61 magyar áldozat.

A járeki táborban 45 csurogi felnőtt és 44 gyermek halt meg. Ugyanott a szablyai áldozatok száma 21 felnőtt és 10 gyermek. A mozsori veszteséglista Járekon 4 felnőtt és 11 gyermek.

Ezek az adatok messzemenően nem véglegesek, hisz a rossz bánásmód miatt ettől sokkal többen meghaltak, és sokkal több embert kivégeztek.

Második könyvem címét – Keresem az apám sírját – szó szerint lehet értelmezni. Hisz az életem célja, hogy apám és a többi ártatlanul kivégzett magyar emlékére táblát helyezünk el azon a helyen, ahol el lettek temetve, még akkor is, ha tudjuk, hogy a csontjaik már nincsenek ott. Apáinknak és szeretteinknek nem csak csontjuk volt, hanem szívük is és vérük is, ami mégiscsak ott porladt el.

A többéves küzdelmemnek eddig nem sok eredménye lett. Azonban annyi mindenképpen, hogy a Vajdasági Képviselőház nyilvánosan kimondta, hogy nem ismeri el a kollektív bűnösséget. Mégis úgy érzem, hogy nekünk ez nem elég. Hisz ezt mi könyörögtük ki, és nem az ország illetékesei kezdeményezték, és senki nem kért bocsánatot az ellenünk elkövetett bűnökért, a meghurcoltatásért, a szülőfalunkból való kiűzetésért, és senki nem rehabilitálta az ártatlanul kivégzett magyarokat.

Igaz, Nenad Čanaknak, a Vajdasági Képviselőház elnökének javaslatára alakult egy ankétbizottság, melynek az a feladata, hogy feldolgozza az 1941-től 1945-ig történő eseményeket. A bizottság tagjaként

szerettem volna, ha kettéválasztjuk a háború alatti és a háború utáni időszakot. Ugyanis a háborúban ideológiai alapon történtek a kivégzések, sok ártatlan ember életét vesztette, az úgynevezett felszabadulás után viszont kimondottan nemzeti alapon végezték ki a magyarokat. Mindenemű bírósági eljárás nélkül. Ugyanakkor azt sem szabad elfelejteni, hogy a magyar katonaság bejövetelekkor Csurogon ki kezdte a lövöldözést.

A bizottság tagjaként alkalmam volt a Vajdasági Múzeum irattárába betekinteni. Kezembe került a kivégzettek egy listája, ahol a címlapon azt írja, hogy „a likvidált háborús bűnösök”, és következnek a nevek. Minden személyt, akit kivégeztek Csurogon vagy Zsablyán, háborús bűnösnek tartottak. Nem számított, hogy volt-e ellenük bírósági eljárás vagy sem, és hogy bebizonyosodott-e a bűnösségük.

2002 októberében a saját felelőségemre felállítottunk egy kőből készült emléktáblát. Melyen ez állt: AKIKÉRT NEM SZÓLT A HARANG 1944–45.

Egy hét után a táblát ledöntötték és meggyalázták. 2002. november harmadikára újra felállítottuk, ugyanis ekkor tartottuk a megemlékezést.

A csurogi áldozatok szerény emlékműve sosem állt néhány hétnél hosszabb ideig

[A szerző dokumentációjából]

A megemlékezésen először volt jelen a Vajdasági Képviselőház szerb ajkú alelnöke, aki fejet hajtott ártatlanul kivégzett áldozataink előtt. Azt gondoltam, azt gondoltuk, hogy új fejezet kezdődik, és talán ezután a tábla örökre állni fog.

Nem így történt. November ötödikére a vandálok újra ledöntötték, és ezúttal kalapáccsal darabokra verték.

A fenti hivatalos közleményt a Bácska, Bánát, Baranyai katonai parancsnokság adta ki azoknak a csurugi lakosoknak a kiközösítésével kapcsolatban, akik a megszállás idején résztvettek az 1942 januári véres razzia bűncselekményeiben.

Nemcsak a Vajdaság évszázadok óta együtt élő és együtt dolgozó népe, hanem az egész ország tudja a csurugi szerb nép súlyos szenvedéseit, nagy áldozatait és azokat a mély sebeket, amelyeket a megszállás évei elítettek rajtuk. Ebben a kis bácskai községben a magyar fasizta megszállók szinte példátlan kegyetlenséggel hánták el a védtelen lakossággal. És ezt azért cselekedték, mert látták és érezték ennek a népnek hősiességét, magatartását mindazzal szemben, ami elnyomást, üldözést, kisebbségjelölést és kizsákmányoltságot jelent. A kegyetlenségek nem tudták megmérni a csurugi szerb nép ellenállását, és azt a kitartó küzdőszellemet, amely élt bennük, el ma is és a jövőben is megmarad a népfőszabadtó mozgalomban.

Az 1942 januári véres bűncselekményekben nemcsak a megszálló hatalom kirendelt végrehajtó közegét vetek részt, hanem Csurug község magyar lakossága is tömegesen csatlakozott hozzájuk. A kiközösített bizottság tagjai éppen ezért a kivizsgálás során a legnagyobb lelkiismeretességgel jártak el, mert nemcsak a fővényekről, hanem az itteni szerbséggel évszázadok óta együttélő magyarok bűncselekményeiről is szó volt. A nyomozás kétségtelenül megállapította, hogy a csurugi magyar nép akár közvetlenül, akár közvetve, — ilyen vagy olyan módon — de résztvett a szerbség mezhurcolásában, legvilkolásában és kifosztásában. A község belső életében olyan hasadás állt be, hogy azt áthidalni máról-holnapra nem lehet. A kiközösített bizottság ennek a tudatában tette meg javaslatát a kiközösítésére és a katonai

parancsnokság ezért hozta meg lőkhótesen érthető intézkedéseit.

Ez a büntetés szigorú, de egyben igazságos is. A megszálló hatalom fegyvereitől kihullott ártatlan vér és az életbenmaradt nép tömörkedő szenvedése szigorú büntetést követel. A bán elkövetése után nem maradhat el a bűnhődés, mert az csak újabb bán elkövetését jelentené. A népfőszabadtó mozgalom és a harc, amely az országot főszabadtította a járom alól, zászlóin hordja a szabadsághősök igazságos követelésének jelszavát: a bűnösöknek bűnhődni kell!

A magyarok lelkében fömerülő kétségek eloszlatása végett a katonai parancsnokság közleménye félreírhatetlenül hangsúlyozza, hogy ez az intézkedés nem azért irányul a csurugi magyar lakosságra ellen, mert magyarok, hanem azért, mert megfélemlítették a vajdasági népek többségét, megfélemlítették a mellétűk élő és már az őseik mellett is élt sajkási szerbek testvériségéről: ellenük fordultak és szerdekiztek a megszálló hatalomnak a véres bűncselekmény végrehajtásában. Éppen ezért, ez az intézkedés nem jelenti azt, hogy a becsületes magyarsággal szemben elfoglalt politikai álláspont megváltozik, vagy hogy a magyarságtól megvonják azokat a jogokat, amelyeket a legfelsőbb törvényhozó tesztelt biztosított számára. A becsületes magyarok, akik nem mocsokolták be kezüket ártatlan emberek vérével, nem kell, hogy féltsek jövőjüket. Jövőjük ezen a földön és ennek az országnak a határain belül éppen úgy biztosítva lesz, mint Jugoszlávia bármely állampolgáráé, tekintet nélkül arra, hogy mely vallási vagy nemzeti népcsoporthoz tartozik. Ezt az egyenjogúságot és békés jövőt biztosítja az az új demokratikus és federatív államrend, amelyet a népfőszabadtó hadsereg és mozgalom alapozott meg és az egységes népfőszabadtó front vált valóra.

Az egy hónappal korábban alapított magyaryelvű napilap 1945. január 27-ei számában közli a csurugi magyarok sorsát megpecsételő katonai közigazgatási rendeletet és az ehhez fűzött, névtelen kommentárt: a csurugi magyar nép résztvett a szerbség meggyilkolásában — szögezi le a cikkíró. Ezért kollektív büntetést szabtak ki az egész falu minden magyar lakójára. Ma is érvényben van.